

ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิง

ในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

Biodiversity and ethnobotanist of Zingiberaceae in Ban Na-o village

No.2 sub-district, Na-o, Mueang Loei District, Loei Province.

สุธารัตน์ ปานเนา¹ พรนภา ดิตชัย² สกลสุภา ยวนใจ³ อิศรารัตน์ มาชนันท์⁴ ปิยะนุช เหลืองงาม⁵ และนันทพร กงภูเวช⁶

E-mail: sb6440148202@gmail.com sb6440148225@gmail.com sb6440148230@gmail.com

โทรศัพท์: 064-2767125 066-0872532 093-3472457

บทคัดย่อ

ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ตั้งอยู่ที่พิกัด 17.5823724 เหนือ และ 101.7318240 ตะวันออก เพื่อศึกษาชนิดของพืชวงศ์ขิง และศึกษาการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของคนในชุมชน เริ่มศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยเริ่มจากการเดินสำรวจหมู่บ้าน แผนที่ของหมู่บ้านได้มีการบันทึกข้อมูล เก็บภาพลักษณะทางพฤกษศาสตร์เพื่อจัดจำแนก หมวดหมู่ของพืชวงศ์ขิง ที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ด้านอาหาร ด้านที่อยู่อาศัย ด้านเครื่องนุ่งห่ม ด้านยารักษาโรค และด้านสัญลักษณ์ ความเชื่อ มีการเก็บข้อมูลจากชาวบ้านโดยการใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถามแบบไม่มีโครงสร้าง โดยมีการสุ่มแบบเจาะจง 45 ครัวเรือน ร้อยละ 25 จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบทั้งหมด 11 ชนิด 4 สกุล คือ สกุล Zingiber พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ กระเทียม ขิง ขิงเล็ก ขิงดา และว่านไพลเหลือง สกุล Alpinia พบทั้งหมด 2 ชนิด ได้แก่ ข่า และข่าแดง สกุล Curcuma พบทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ กระเจียว ขมิ้นขาว และขมิ้นชัน และสกุล Boesenbergia พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ กระชาย ปัจจุบันการนำพืชวงศ์ขิงไปใช้ประโยชน์ นั้นมีจำนวนลดลงและบางชนิดไม่มีคนรู้จัก ดังนั้นควรมีการเผยแพร่ความรู้ให้กับชาวบ้านหรือนำไปบูรณาการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น กิจกรรมชุมชน และพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน เป็นต้น

คำสำคัญ: พืชวงศ์ขิง, การสำรวจพืชวงศ์ขิง, การใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน, พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

Abstract

This is the study on biological diversity and the uses according to ethnobotanist of Zingiberaceae in Ban Na-o village No.2 sub-district, Na-o, Mueang Loei District, Loei Province. The objectives of this study were to study the types of plants in the ginger family and to study the utilization of the ethnobotanicals of the people in the community. The study was started from June 2023 to September 2023. The researcher conducted the study by walking around the village according to the map of the village and recorded botanical images to classify the Ginger plants as a categories which has been used to benefit in term of food, housing, medicine religious beliefs Traditions and Symbolism beliefs. The researcher also interviewed in order to collect the data from villagers by using an “Unstructured interview” as a tool by purpose random sampling of 45 household’ s. By 25 percent from the study on biodiversity and botanical uses local lore of the ginger family found a total of 11 species, 4 genera. The genus Zingiber found a total of 5 species: *Zingiber officinale* Roscoe. *Zingiber kerrii* Craib. *Zingiber officinale* Roscoe. *Zingiber montanum* (J. Koenig) Link ex A. Dietr. *Zingiber zerumbet* (L.) Roscoe ex Sm. The genus Curcuma found a total of 3 species: *Curcuma sessilis* Gage. *Curcuma mangga* Valetton & Zijp. *Curcuma longa* Linn. The genus Alpinia found a total of 2 species: *Alpinia alangal* (L.) Willd. *Alpinia officinarum* Hance. The genus

Boesenbergia found a total of 1 species: *Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf. Currently, the number on use of ginger family plants for benefit intention has decreased and some species are not known. Therefore, this knowledge should be disseminated to villagers or integrated into teaching in related subjects such as gathering activities, botany in schools and etc.

Keywords: ZINGIBERACEAE, ZINGIBERACEAE exploration, Utilization of folk wisdom, Indigenous botany

¹ นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงแห่งหนึ่งของโลก เนื่องจากมีชนิดพันธุ์และพันธุกรรมในระดับสูง ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้น และมีสภาพป่าธรรมชาติตั้งแต่ยอดเขาสูงสู่ที่ราบจนจรดชายฝั่งทะเล ความหลากหลายทางชีวภาพ กระจายอยู่ตามถิ่นอาศัยของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางน้ำ มีพรรณไม้ที่ศึกษาแล้วประมาณ 20,000 ชนิด และพันธุ์สัตว์ประมาณ 12,000 ชนิด ส่วนจุลินทรีย์นั้นยังรู้จักกันไม่มากนักวิชาการคาดคะเนว่าน่าจะมีสิ่งมีชีวิตมากมาย อาจถึง 100,000 ชนิด (องค์กรมหาชน) ที่ยังไม่ได้มีการนำมาศึกษาค้นคว้า หาข้อมูลกันอย่างจริงจัง และอาจมีจำนวนไม่น้อยที่มีคุณค่าทางด้านพันธุกรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นยา และอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ได้ การมีสิ่งมีชีวิตนานาชนิด นานาพันธุ์ในระบอบนิเวศอันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยความหลากหลายทางชีวภาพ จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งในด้านความมั่นคงด้านอาหาร สุขอนามัย วิธีการดำรงชีวิต การพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งการดำรงชีวิตแก่มนุษย์ ทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การอำนวยความสะดวกสบาย นันทนาการ และการคงอยู่ของสิ่งมีชีวิต สำหรับมนุษย์เราเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพที่ได้ประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล โดยต้องอาศัยสิ่งมีชีวิตด้วยกันเพื่อการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในทุกด้านเพื่อความอยู่รอด (องค์กรมหาชน)

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาในแนวทิศเหนือใต้ โดยมีที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ขนาดไม่ใหญ่มากมักสลับซับซ้อนแนวเทือกเขาจึงมีการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในตลอดทั้งปี โดยจะเพราะในฤดูหนาวและฤดูฝนจะมีฝนตกชุก จึงทำให้จังหวัดเลยมีความอุดมสมบูรณ์และมีทรัพยากรพืชอยู่เป็นจำนวนมาก ในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีประเพณี และศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายในบ้านนาอ้อ เช่น ประเพณีบุญข้าวจี่ซิมข้าวแตงกา ประเพณีบุญประเพณีข้าวเปลือก รวมถึงวัฒนธรรมทางด้านอาหาร และการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นในการพึ่งพาตนเอง ทำให้บ้านนาอ้อถูกขนานนามว่าเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมนาอ้อ ทั้งนี้ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักคือ ประกอบอาชีพเกษตรกร รองลงมาประกอบอาชีพค้าขายชาวบ้านจะมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น พืชสมุนไพรท้องถิ่น โดยเฉพาะพืชวงศ์ขิงที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ตามพฤษศาสตร์พื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านอาหารและเครื่องเทศ ด้านยาสมุนไพร และเป็นสัญลักษณ์ความเชื่อเป็นเครื่องรางต่าง ๆ

ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาชนิดการใช้ประโยชน์ตามพฤษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย สร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์พืชวงศ์ขิง โดยอาศัยการใช้ประโยชน์ตามพฤษศาสตร์พื้นบ้าน นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและวิจัยในหมู่บ้านนาอ้อ มาช่วยกันในการประชาสัมพันธ์เพื่อช่วยปรับเจตคติของผู้คนในการอนุรักษ์ใช้พืชสมุนไพรในปัจจุบัน และนำเข้ามาปรับใช้ในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับราย วิชาสวนพฤษศาสตร์โรงเรียน (สมภพ ประธานธรรักษ์ และพร้อมจิต ศรีลัมพ์, 2552: 162) ด้วยการสนองงานสวนพฤษศาสตร์โรงเรียนภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) เพื่อการใช้ประโยชน์สูงสุดของพืชวงศ์ขิงและสืบทอด จากรุ่นสู่รุ่นของคนในชุมชนต่อไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชนิดของพืชวงศ์ขิง ในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิง ในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยแบบสำรวจ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิง ในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวนตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 25 จากประชากรทั้งหมด 180 หลังคาเรือน คิดเป็นจำนวน 45 หลังคาเรือน

2.1 ประชากร

- 1) ทั้งหมด 180 หลังคาเรือน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

- 1) จำนวน 45 หลังคาเรือน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล มีการวางแผนข้อคำถามไว้ในแบบสัมภาษณ์ และให้ผู้สัมภาษณ์ซักถามเพิ่มเติมนอกเหนือจากแนวคำถามที่เตรียมไว้

3.2 แผนที่หมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

3.3 หนังสืออนุกรมวิธานเกี่ยวกับพืชวงศ์ขิง เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์พืชวงศ์ขิง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย ซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์จำนวน 45 ชุด โดยการลงพื้นที่สำรวจตามเส้นทางเดินของหมู่บ้านในการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คิดเป็นจำนวน 45 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25 จากทั้งหมด 180 ครัวเรือน ในบ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลแล้วบรรยายออกมาให้ผู้สนใจศึกษา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นข้อมูลเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลจึงไม่เน้นที่การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้น ความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลจึงฝากไว้ที่คุณภาพของผู้วิจัยและการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ โดยจะต้องตรวจสอบข้อมูลในขณะที่เก็บข้อมูลอยู่ในภาคสนาม และเมื่อออกจากภาคสนามก็ต้องมีการตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้นั้นเพียงพอที่จะตอบคำถามวิจัย ได้หรือไม่ และข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องน่าเชื่อถือเพียงไร การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนิยมใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Method)

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลแหล่งที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งบุคคล โดยผู้วิจัยจะเป็นคนเก็บข้อมูลและบอกรายละเอียด ชื่อของพืชวงศ์ขิงจากนั้นจะให้นายรัศมี เจริญแสน (ปราชญ์ชาวบ้าน) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยระบุ นั้น ถูกต้องหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยการตรวจสอบในการวิจัย การสังเกตลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืชวงศ์ขิง จะใช้ผู้วิจัยสังเกต 3 คน โดยจะไม่ใช้ผู้วิจัยคนเดียวในการสังเกตเพื่อทราบถ้าผู้วิจัยเปลี่ยนไปจะได้ข้อมูลที่เหมือนเดิมหรือไม่
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีการตรวจสอบ จะใช้ข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้านและข้อมูลจากหนังสืออนุกรมวิธานในการตรวจสอบว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิง ในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี นายรัศมี เจริญแสน เป็นหมอดินและเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องพืชวงศ์ขิงในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นผู้ที่นำพืชสมุนไพรท้องถิ่นมาใช้เองในชีวิตประจำวันและยังมีการเก็บรวบรวมพืชสมุนไพรพืชวงศ์ขิงมาปลูกตามพื้นที่บริเวณบ้านเป็นจำนวนมากการสำรวจตามเส้นทางเดินของหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบว่ามีจำนวนพืชวงศ์ขิงที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ด้านอาหาร ด้านยารักษาโรค และด้านที่อยู่อาศัย มีทั้งหมด 11 ชนิด 4 สกุล คือ สกุล Zingiber พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ กระเทียม ขิง ขิงเล็ก ขิงดา ว่านไพลเหลือง สกุล Alpinia พบทั้งหมด 2 ชนิด ได้แก่ ข่า ข่าแดง สกุล Curcuma พบทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ กระเจียว ขมิ้นขาว ขมิ้นชัน และสกุล Boesenbergia พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ กระชาย จากการสัมภาษณ์กับชาวบ้านในด้านประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิง ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกพืชวงศ์ขิงไว้เพื่อนำมาใช้เป็นยารักษาโรค เช่น กระชาย ลำต้นไต้ดินใช้เป็นยาแก้หอบหืด แก้ปวด ขมิ้นขาว ลำต้นไต้ดินใช้เป็นบำรุงกำลัง แก้ปวดท้อง แก้เบื่อเมาทุกชนิด ขมิ้นชัน ลำต้นไต้ดินใช้เป็นยาแก้ผดผื่นคัน แก้ท้องร่วง แก้ปวดบวม กรดไหลย้อน ข่า ลำต้นไต้ดินใช้เป็นยาแก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง ขับลม ขิง ลำต้นไต้ดินใช้เป็นยาแก้ไอ ว่านไพลเหลือง ลำต้นไต้ดินใช้เป็นยาแก้ผื่นคัน ท้องอืด ปวดท้อง และ ขิงแมงดา ลำต้นไต้ดินใช้เป็นยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงชนิดของพืชวงศ์ขิงในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อพื้นเมือง
1	ZINGIBERACEAE	<i>Curcuma sessilis</i> Gage.	กระเจียว	กระเจียว
2	ZINGIBERACEAE	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	กระชาย	กระชาย
3	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.	กระเทียม	กระเทียม
4	ZINGIBERACEAE	<i>Curcuma mangga</i> Valetton & Zijp.	ขมิ้นขาว	ขมิ้นขาว
5	ZINGIBERACEAE	<i>Curcuma longa</i> Linn.	ขมิ้น	ขมิ้นชัน
6	ZINGIBERACEAE	<i>Alpinia alangal</i> (L.) Willd.	ข่า	ข่า, ข่าหยวก
7	ZINGIBERACEAE	<i>Alpinia officinarum</i> Hance.	ข่าแดง	ข่าตาแดง, ข่าเล็ก
8	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	ขิง	ขิงใหญ่, ขิงหยวก
9	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	ขิงเล็ก	ขิงน้อย, ขิงเผ็ด
10	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber kerrii</i> Craib.	ขิงดา	ดอกอีหอม
11	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ว่านไพลเหลือง	ว่านไพล

ตารางที่ 2 ลักษณะการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในด้านต่าง ๆ

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	การใช้ประโยชน์			
			อาหาร	ยารักษาโรค	ที่อยู่อาศัย	ด้านสัญลักษณ์ ความเชื่อและเครื่องรางของขลัง
กระเจียว	<i>Curcuma sessilis</i> Gage.	ZINGIBERACEAE	/	/	/	-
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	-
กระเทียม	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.	ZINGIBERACEAE	-	/	/	-
ขมิ้นขาว	<i>Curcuma mangga</i> Valetton & Zijp.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	/
ขมิ้นชัน	<i>Curcuma longa</i> Linn.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	-
ข่า	<i>Alpinia alangal</i> (L.) Willd.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	-
ข่าแดง	<i>Alpinia officinarum</i> Hance.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	-
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	-
ขิงเล็ก	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	ZINGIBERACEAE	/	/	-	-
ขิงดา	<i>Zingiber kerrii</i> Craib	ZINGIBERACEAE	-	/	-	-
ว่านไพล เหลือง	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ZINGIBERACEAE	-	/	-	-

อภิปรายผล

จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ของพืชวงศ์ขิงในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอมะนัง จังหวัดเลย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี นายรัศมี เจริญแสน เป็นหมอดินและเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องพืชวงศ์ขิงในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอมะนัง จังหวัดเลย เป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นผู้ที่นำพืชสมุนไพรท้องถิ่นมาใช้เองในชีวิตประจำวันและยังมีการเก็บรวบรวมพืชสมุนไพรพืชวงศ์ขิงมาปลูกไว้ในพื้นที่บริเวณบ้านเป็นจำนวนมาก การสำรวจเส้นทางเดินของหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอมะนัง จังหวัดเลย พบว่ามี จำนวนพืชวงศ์ขิงที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ด้านอาหาร ด้านยารักษาโรค และด้านที่อยู่อาศัย มีทั้งหมด 11 ชนิด 4 สกุล คือ สกุล Zingiber พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ กระเทียม ขิง ขิงเล็ก ขิงดา และว่านไพล เหลือง สกุล Alpinia พบทั้งหมด 2 ชนิด ได้แก่ ข่า และข่าแดง สกุล Curcuma พบทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ กระเจียว ขมิ้นขาว และขมิ้นชัน และสกุล Boesenbergia พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ กระชาย จากการสัมภาษณ์กับชาวบ้านในด้านประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิง ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกพืชวงศ์ขิงไว้เพื่อนำมาใช้เป็นยารักษาโรค เช่น กระชาย ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้หอบหืด และแก้ปวด ขมิ้นขาว ลำต้นใต้ดินใช้เป็นบำรุงกำลัง แก้ปวดท้อง และแก้เบื่อเมาทุกชนิด ขมิ้นชัน ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ผื่นคัน แก้ท้องร่วง แก้ปวดบวม และกรดไหลย้อน ข่า ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง ขับลม ขิง ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ไอ ว่านไพลเหลือง ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ผื่นคัน ท้องอืด ปวดท้อง และขิงแมงดา ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชาวบ้านและใช้แบบสัมภาษณ์กับหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ชาวบ้านในหมู่บ้านนาอ้อ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการปลูกพืชวงศ์ขิงไว้บริเวณหน้าบ้านและบริเวณข้างบ้าน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์ อยู่ 4 ด้าน คือ ด้านอาหาร เช่น กระเจียว กระชาย ขิงใหญ่ ข่า และขิงดา ด้านยารักษาโรค เช่น กระชาย ขมิ้นขาว ขมิ้นชัน ข่า ขิงใหญ่ ขิงเล็ก ว่านโพลเหลียง และขิงดา ด้านวัฒนธรรม เช่น ขมิ้นชัน และด้านสัญลักษณ์ ความเชื่อ และเครื่องรางของขลัง เช่น ขมิ้นขาว

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยจิราภรณ์ ปาลี, สมบูรณ์ คำเตจา และจุฬาลักษณ์ ลาเกิด (2563) การสำรวจเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์พืช สมุนไพรวงศ์ขิงตามภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ สามารถสรุปได้ว่า ชาวบ้านในพื้นที่มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรวงศ์ขิง จำนวน 6 สกุล 23 ชนิด ซึ่งประกอบด้วย สกุล Alpinia, สกุล Amomum, สกุล Boesenbergia, สกุล Curcuma, สกุล Kaempferia และสกุล Zingiber ซึ่งในจำนวนนี้มีพืชบางชนิดที่ยังไม่สามารถระบุถึงระดับชนิดได้ เนื่องจากช่วงระยะเวลาที่ทำการสำรวจพืช พืชบางชนิดยังไม่ออกดอกหรือติดผล ที่ใช้เป็นส่วนสำคัญในการระบุถึงระดับชนิด โดยสกุลที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ สกุล Curcuma จำนวน 7 ชนิด ซึ่งพืชสมุนไพรในสกุลนี้ ได้แก่ ขมิ้นดำ ว่านข้มตลูก ขมิ้นเหลียง ขมิ้นขาว ขมิ้นแดง ว่านเอ็นเหลียง และว่านรกราคะ รองลงมาคือ สกุล Zingiber จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ ปูเลย ขิง โพลดา ปูเลยดา ขิงพื้นเมือง และว่านเกราะเพชรโพธิ์สุรย์ ส่วนของพืชที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ เหง้า ราก โผล่ ต้น ใบ หน่ออ่อน และดอก แต่ส่วนที่มีการนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ เหง้า การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นการใช้รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร เช่น ขับลมในกระเพาะอาหาร โรคกระเพาะอาหาร ท้องอืดท้องเฟ้อ เป็นต้น

จากผลสรุปข้างต้นในการสำรวจการจัดทำงานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ของพืชวงศ์ขิงหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในด้านต่าง ๆ เหมือนกัน และมีสิ่งที่แตกต่างกันในเรื่องของสกุล เพราะการสำรวจในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันจึงทำให้การสำรวจพบนั้นแตกต่างกันออกไปตามภูมิประเทศ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ของพืชวงศ์ขิงในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบทั้งหมด 11 ชนิด 4 สกุล คือ สกุล Zingiber พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ กระเทียม ขิง ขิงเล็ก ขิงดา ว่านโพลเหลียง สกุล Curcuma พบทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ กระเจียว ขมิ้นขาว ขมิ้นชัน สกุล Alpinia พบทั้งหมด 2 ชนิด ได้แก่ ข่า ข่าแดง และสกุล Boesenbergia พบทั้งหมด 1 ชนิด ได้แก่ กระชาย การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในหมู่บ้านนาอ้อ หมู่ 2 ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ของพืชวงศ์ขิงในด้านต่าง ๆ ที่พบทั้งหมดดังนี้ ด้านยารักษาโรค เช่น กระชาย ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้หอบหืด และแก้ปวด ขมิ้นขาว ลำต้นใต้ดินใช้เป็น บำรุงกำลัง แก้ปวดท้อง และแก้เบื่อเมาทุกชนิด ขมิ้นชัน ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยา แก่ผดผื่นคัน แก่ท้องร่วง แก้ปวดบวม และกรดไหลย้อน ข่า ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง ขับลม ขิง ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ไอ ว่านโพลเหลียง ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ ผื่นคัน ท้องอืด ปวดท้อง และขิงแมงดา ลำต้นใต้ดินใช้เป็นยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน และชาวบ้าน ไม่มีการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของพืชวงศ์ขิง ควรมีการเผยแพร่ให้ความรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบต่อไป เพราะเมื่อเรามีการจดบันทึกไว้เป็นเป็นองค์ความรู้จะง่ายต่อการเผยแพร่

2. นำความรู้ที่ได้จากการวิจัยพืชวงศ์ขิงไปพัฒนาความรู้การเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป เพราะการที่เรานำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนได้ และยังเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากการใช้ประโยชน์ของพืชวงศ์ขิงในด้านต่าง ๆ

1. เวลาที่ใช้ในการสำรวจ มีระยะเวลาที่จำกัด จึงทำให้เก็บตัวอย่างให้ครบทุกส่วนต้องใช้เวลามากกว่านี้ เพราะช่วงระยะเวลาที่ทำการสำรวจพืชบางชนิดยังไม่ออกดอก เพราะว่าการสำรวจพืชวงศ์ขิงควรใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 1 ปี ผู้ที่สนใจควรศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ก่อนที่จะลงมือสำรวจ

เอกสารอ้างอิง

กัญญ์สิริ จันทรเจริญ. (2550). การเลือกกลุ่มตัวอย่าง. [ออนไลน์]. <<https://www.ict.up.ac.th>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

คัตคนัฐ ชื่นวงศ์อรุณ. (2563). ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity). [ออนไลน์]. <<https://ngthai.com/science>> (สืบค้นวันที่ 5 กรกฎาคม 2566).

จิราภรณ์ ปาลี สมบูรณ์ คำเตจา และจุฬาลักษณ์ ลาเกิด. (2563). การใช้ประโยชน์พืชวงศ์ขิงตามภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อเพื่อการอนุรักษ์ วารสารวิจัยรามคำแหง (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) ปีที่ 23 ฉบับที่ 1

จิระพันธ์ โชติพัฒนานุสรณ์. (2557). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านนาอ้อ. [ออนไลน์] <<https://jeerapanne.blogspot.com>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

ฐนันต์ศักดิ์ เพชรภักดี สุรพล แสนสุข และปิยะพร แสนสุข. (2562). การศึกษาความหลากหลายของพืชวงศ์ขิงในพื้นที่อำเภอบุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารแก่นเกษตร, 1-6. <<https://shorturl.asia/Mrg4E>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

ฐนันต์ศักดิ์ เพชรภักดี สุรพล แสนสุข และปิยะพร แสนสุข. (2563). การศึกษาความหลากหลายสถานการณ์อนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พื้นบ้านของพืชวงศ์ขิงในบริเวณ อำเภอนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด. <<https://shorturl.asia/0SE7t>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

หนูเดือน เมืองแสน. (2561). การอนุรักษ์และขยายพันธุ์พืชวงศ์ขิงที่หายากและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. [ออนไลน์]. <<http://sutir.sut.ac.th:8080>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

บุษกร เชี่ยวจินดาภานต์. (2561). การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า. [ออนไลน์]. <<https://www.iamthesis.com>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

พิระพงษ์ เครื่องสนุก. (2558). การสร้างแบบสัมภาษณ์. [ออนไลน์]. <<https://www.gotoknow.org>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

ลลิตา คำแห่ง. (2557). ความหลากหลายทางชีวภาพโครโมโซมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์พืชวงศ์ขิงในอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา จังหวัดชัยภูมิ (วิทยาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสารคาม. <<https://shorturl.asia/r1FzY>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

สุรพล แสนสุข. (2554). ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับพันธุ์ขิง. [ออนไลน์]. <<https://shorturl.asia/6p98g>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).

สุรพล แสนสุข. (2543). ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับพันธุ์ขิง. [ออนไลน์]. <<https://shorturl.asia/6p98g>> (สืบค้นวันที่ 5 กรกฎาคม 2566).

- สมภพ ประธานธูรารักษ์ พร้อมจิตต์ ศรีลัมพ์. (2552). การพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนที่ 21. (2553). พจนานุกรมศัพท์พจนานุกรมในประเทศไทย. [ออนไลน์]<<https://www.saranukromthai.or.th>>
(สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).
- สุภากร จันทวานิช. (2543). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานจังหวัดเลย. (2562). ข้อมูลจังหวัดเลย. [ออนไลน์]. <<https://www.loei.go.th>> (สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2566).
- องค์กรมหาชน. (2561). ความหลากหลายทางชีวภาพ. [ออนไลน์]. <<https://www.tei.or.th/file/library>> (สืบค้นวันที่ 5 กรกฎาคม 2566).